

Capitolul I

Originea familiei. Cele dintâi donații

Vasile Stroescu provenea dintr-o familie boierească. Strămoșii săi cei mai îndepărtați au fost boierii moldoveni Stroe, Stroici, Stroescu, nume ce apar în vechi hrisoave voievodale încă înainte de domnia lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Primul înaintaș al său consemnat în documente este jîtnicerul Ioan Stroescu. El a primit drept danie, de la domnitorul Moldovei Ioan Gheorghe Duca, la 2 iulie 1682, târgușorul Dumitrașcu (sau Dumitrescu) de peste Nistru. Fiul său, comisul Stroescu, era tatăl sătraruului Gavril, al cărui fiu, Ienache Stroescu, avea turme mari de vite și oi. Acesta s-a așezat în Valea Moșani din ținutul Iași (astăzi Bălți). Aici s-au născut doi băieți, Vasile și Ion, cei doi ascendenți ai boierilor Stroescu din Basarabia.¹

În anul 1940, cercetătorul Gheorghe Bezviconi, bun cunosător al trecutului principalelor familii boierești din Basarabia, a lansat o ipoteză potrivit căreia bunicul lui Vasile Stroescu, Ienache Stroescu, a venit pe meleagurile basarabene din Transilvania.

---

¹ Gheorghe Bezviconi, *Frații Stroescu*, în „Din trecutul nostru”, Chișinău, III, nr. 17-20, februarie-mai 1935, pp. 105-106; Onisifor Ghi-bu, *Un binefăcător al Zarandului. Vasile Stroescu*, în „Naționalul Nou”, III, nr. 640, din 1 iulie 1936.

Astfel, autorul justifica interesul deosebit pe care marele boier filantrop l-a manifestat pentru plaiurile ardelene și bănățene.² Această ipoteză s-a dovedit a fi fantezistă, întrucât nu era dovedită de niciun document. Ulterior, chiar Gheorghe Bezviconi a renunțat la punctul său de vedere.

Tatăl celui de care ne ocupăm în paginile lucrării de față se numea tot Vasile Stroescu (1795-1875) și deținea zece moșii din opt sate: Trinca, Brânzeni, Grițeni, Neșvoaia în ținutul Hotinului, respectiv Zahaiconi, Stolniceni, Bechir, Pocimbăuți din zona Bălți.³ El s-a căsătorit cu Profira Manoil (1808-1856), cu care a avut cincisprezece copii, dintre care au rămas în viață, cei mai mulți trăind până la adânci bătrâneți, doar opt, patru fete – Ana (căsătorită Kazimir), Maria (căsătorită Druganov), Elena căsătorită cu colonelul Martos și Ecaterina care și-a unit destinul cu viitorul primar al Chișinăului Clemente Sumanski – și patru băieți – Mihai (1836-1889) filantrop și ctitor de școli din Moldova, autor de donații la Sibiu, Gheorghe (1840-1922), Vasile (1845-1926) și Constantin. Despre ultimul nu se cunoaște nimic, deoarece el nu apare în izvoarele vremii, murind la adolescență (1893-1955).⁴

Mărturiile vremii arată că atunci când, în anul 1866, principele Carol de Hohenzollern a sosit la Turnu Severin, un basarabean călare pe calul său alb, pur sânge arab, l-a întâmpinat cu totul întâmplător. Era Gheorghe Stroescu (1840-1922), fiul cel mijlociu al bătrânului boier Vasile Stroescu. Acesta a fost impresionat mai ales de drumeții și excursii, căci mai întâi a cutreierat Africa,

---

² Gheorghe Bezviconi, *Din alte vremi*, București, 1940, p. 23.

³ Mihail Dinu, *Vasile Stroescu n-a murit. Pus și simplu s-a dus să moară pușin*, în „Literatură și artă”, Chișinău, I, nr. 23, din 7 iunie 1990.

⁴ Gheorghe G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, ed. I, București, Ed. Tritonic, 2004, pp. 130-131.

după care a întreprins o călătorie plină de peripeții în jurul lumii. În zona Oceanului Pacific, în urma unui naufragiu, aventurierul român a scăpat ca prin minune. Bolnav, s-a întors în Basarabia natală, dar nu s-a așezat la Trinca unde s-a născut, ci la moșia sa din comuna Bălăceanca din ținutul Lăpușna.⁵ Aici, Gheorghe Stroescu a povestit cu lux de amănunte apropiaților greutateile și primejdiile prin care a trecut în temerar sa călătorie.

Cel mai mare dintre frații Stroescu, Mihail sau Mihăiță cum i se spunea de către familie, prieteni și cunoștințe, a avut existența lumească cea mai scurtă, 1836-1889. El a luptat timp îndelungat, făcând demersuri repetate, pentru deschiderea unei catedre de limba și literatura română la Universitatea din Odessa, asigurând în același timp sumele de bani necesare pentru întreținerea ei. Guvernul țarist nici n-a vrut să audă însă despre înființarea amintitei catedre universitare atât de necesară românilor basarabeni și a respins cu răutate oferta generoasă a boierului patriot din Basarabia.⁶ Ministerul Afacerilor Străine al Rusiei țariste înființase deja, pe lângă Universitatea din Sankt Petersburg, o catedră de limba și literatura română cu scopul de a pregăti funcționari pentru instanțele superioare judecătorești. Profesor la amintita catedră a fost numit, mai întâi, Ialiov Hâncu care a funcționat între anii 1858-1894. După aceea, timp de ceva mai mult de două decenii, până în anul 1905, limba și literatura română a fost predată la universitatea din capitala Imperiului Rus de renumitul slavist P. A. Sîrcu, fiul unui țăran din comuna basarabeană

---

⁵ *Ibidem*, p. 131; vezi Biblioteca Națională a României (în continuare se va cita BNR), Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. Vasile Stroescu, pachet CCLXXIII, dosar 8, doc. 40, *passim*.

⁶ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, în vol. *Fapte trecute și basarabeni uitați*, ediție de Mihai Aduge, Chișinău, Ed. Universitas, 1992, p. 202.

Strășeni. El a activat cu bune rezultate și la Institutul de limbi orientale. Ulterior, cursul amintit a fost preluat de profesorul A. I. Iatimirschi care a publicat o serie de lucrări referitoare la raporturile româno-ruse.⁷ Românii basarabeni aveau însă acces destul de limitat la aceste cursuri, întrucât Petrogradul era foarte departe de meleagurile Basarabiei, iar posibilitățile lor financiare erau relativ reduse.

Tot Mihai Stroescu a întemeiat, în comuna Stolniceni din județul Bălți, un spital model pentru locuitorii din zonă. Acest așezământ medical, condus de doctorul francez Ghovet, se bucura de un binemeritat prestigiu deoarece era foarte bine utilat, cu aparatură modernă la vremea aceea, dispunea de renumiți specialiști în medicină care periodic erau trimiși pentru specializare la clinici renumite din marile capitale ale Europei, precum Viena, Paris sau Berlin. Mihai Stroescu a înzestrat așezământul cu o gospodărie bine organizată și 1000 ha teren arabil și pășune care asigurau importante venituri, inclusiv hrana pacienților. Soția lui, Eliza (1850-1930), ajutată de Vasile Stroescu, i-a continuat opera caritabilă, susținând mai departe spitalul din punct de vedere financiar.⁸ Fratele său, Vasile Stroescu, a întemeiat la rândul său un spital în comuna Trinca, construcția lui fiind finalizată în anul 1912, cu ajutorul zemstvei rusească din Chișinău. Marele filantrop l-a dotat cu aparatura necesară și i-a asigurat cheltuielile de întreținere.⁹

Aceiași filantrop patriot, Mihai Stroescu, a construit din banii proprii, în Brașov, o clădire unde a funcționat ani de zile un

---

⁷ Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, ed. a II-a, Chișinău, Ed. Enciclopedică „Gh. Asachi”, 1992, p. 144.

⁸ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, în *loc. cit.*, p. 202.

⁹ Gheorghe Palade, Ion Preajcă, *Pagini din activitatea lui Vasile Stroescu*, în „Destin Românesc”, III, nr. 1 (9), 1996, p. 69.

cămin de ucenici pentru fiii de români din zonă. El a acordat, în anul 1886, acestei instituții școlare 50.000 de coroane, sumă considerabilă pentru vremea aceea, în vederea acordării de burse elevilor nevoiași și cu rezultate bune la învățătură. Din banii donați cu generozitate de Mihai Stroescu au descoperit și aprofundat tainele diverselor meserii nu mai puțin de 300 de băieți.¹⁰ La 8 septembrie 1934, potrivit lui Gheorghe Bezviconi, în cadrul Congresului Federației Uniunii Femeilor Române, președinta organizației, Maria Baiulescu din Chișinău amintea în alocuțiunea sa că Mihăiță și Eliza Stroescu au vizitat Brașovul și, zinzind de inițiativa construirii unui cămin de ucenici, nu au ezitat să acorde cele 50.000 de coroane.¹¹ În același an, cei doi soți, potrivit mărturiilor vremii, au donat alte 50.000 de coroane către ASTRA de la Sibiu.¹² Mihail și Eliza Stroescu au făcut importante donații și în Regatul român. La 17 octombrie 1882, ei au oferit suma de 50.000 de ruble în vederea ajutorării școlilor sătești din Moldova. Executarea scopului donației revenea cărturarului de origine basarabeană Bogdan Petriceicu Hasdeu, care a propus Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, ca în semn de omagiu, școala din județul Tutova să poarte numele de „Eliza Stroescu – Basarabeana”, iar alta din județul Dolj acela de „Mihai Stroescu – Basarabeanul”.¹³

Vasile Stroescu, al treilea băiat al familiei, s-a născut la 11 noiembrie 1845 în comuna Trinca din județul Hotin, pe una

---

¹⁰ Pantelimon Halippa, Anatolie Moraru, *Testament pentru urmași*, ed. a II-a, Chișinău, Ed. Hyperion, 1991, p. 21.

¹¹ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, în *loc. cit.*, p. 108.

¹² *Idem*, *Frații Stroescu*, în *loc. cit.*, p. 104.

¹³ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, în *loc. cit.*, p. 202; Rodica Andruș, *Sufletul românesc nu cunoaște frontiere. Boierul Vasile Stroescu*, în „Sargetia”, XXX/2001-2002, pp. 587-591.

dintre moșiile părinților, fiind al cincisprezecea copil al soților Vasile și Profira Stroescu. Alte surse indică drept an al nașterii 1844, iar ca localitate Stolniceni, județul Bălți.¹⁴ Satul în care s-a născut, Trinca, era unul dintre cele o sută de așezări rurale și urbane care, din anul 1713 și până la Războiul ruso-turc din anii 1806-1812, făcuseră parte din raiaua otomană Hotin. După pacea de la București din anul 1812, zona intrase alături de teritoriul cuprins între Prut și Nistru în componența Rusiei țariste. Aici, la mijlocul veacului al XIX-lea exista practic un adevărat mozaic demografic alcătuit din aproximativ zece grupuri etnice, mai mari sau mai mici: români, poloni, ruteni, evrei, germani, albanezi, armeni, cehi, slovaci.¹⁵

Studiile primare le-a făcut în satul natal. A urmat apoi cursurile gimnaziale și liceale la Camenița, Chișinău și Odessa. În Odessa, tânărul boier a fost înscris la celebrul liceu „Richelieu”, apoi a frecventat colegiul nobiliar „Neijin” de lângă Moscova și Facultatea de Drept din Sankt Petersburg. Vasile Stroescu și-a desăvârșit pregătirea juridică la Universitatea din Berlin, unde a audiat prelegeri de drept, științe umaniste, inclusiv litere, dar și cele agricole. Aici, în anul 1866, l-a întâlnit pe fostul domn al României, Alexandru Ioan Cuza, abia sosit în exil. La Universitatea din capitala Prusiei și-a susținut doctoratul în drept. După terminarea cu succes a studiilor juridice, marele filantrop de mai târziu a primit postul de judecător la Tribunalul din Hotin, începând cu anul 1868. Aici a activat timp de șapte ani fiind însărcinat să aplice ucazurile țarului referitoare la îndeplinirea reformei agrare din anul 1861 și să aplaneze litigiile apărute între țărani și propri-

---

¹⁴ Nicolae Lupu, Ion Buzdugan, Alexis Nour, *Vasile Stroescu*, în „Universul Literar”, an LXIV, nr. 48, din 25 noiembrie 1928, pp. 766-767.

¹⁵ Mihai Iacobescu, *Vasile Stroescu (1845-1926)*, în „Destin Românesc”, V, nr. 3-4 (19-20), 1998, p. 28.

etarii de pământ. Meseria de judecător a reprezentat pentru Vasile Stroescu o experiență importantă, întrucât i-a permis să cunoască mai bine realitățile satului basarabean și să-și perfecționeze cunoștințele de specialitate. Totodată, tânărul judecător și-a consolidat cultura generală. Vorbea cu multă ușurință toate limbile slave, cunoștea totodată foarte bine limbile germană și franceză. Grație acestei solide pregătiri îi citea în original, înțelegându-i mai bine, pe celebrii scriitori ruși Tolstoi, Pușkin, Turgheniev, Gogol, Cehov, Dostoievski. Studia apoi cu multă pasiune și pe marii scriitori români Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Octavian Goga, Ion Creangă, Ioan Slavici. Relevând aceste calități deosebite ale marelui mecenat basarabean, Vasile Horea, care l-a cunoscut foarte bine, scria în amintirile sale cu respect și vădită recunoștință: „Într-adevăr, era un om foarte cult și instruit, nu numai fiindcă era titrat universitar, ci și pentru că-i plăceau călătoriile pe care nu le considera numai ca mijloc de distracție, ci și ca posibilitate de instruire”.¹⁶ Este cunoscut faptul că a călătorit enorm, atât în Rusia țaristă sau România, cât și în Africa ori America. Nu a fost însă voiajor risipitor, deoarece perioada petrecută în capitalele Europei a folosit-o nu pentru petreceri ori practicarea jocurilor de noroc prin cazinouri sau alte locuri de distracție, ci în vederea cercetării realităților cotidiene din țările respective, gândind cum să le aplice mai eficient pe plaiurile natale.

De la tatăl său, Vasile Stroescu a moștenit întinse moșii situate în mai multe localități din Basarabia cu o suprafață totală de 8.000 de fălci, adică peste 9.000 ha de teren arabil și pășune.¹⁷ El

---

¹⁶ Vasile Horea, *Basarabia pe drumul Unirii. Amintiri și comentarii*, ediție de Vlad Bejan, București, Ed. Eminescu, 1995, p. 51.

¹⁷ Gheorghe G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, ed. a II-a, p. 131.

a reușit printr-o bună administrare să-și lărgescă proprietățile. A cumpărat noi moșii pe care le-a rentabilizat, astfel încât a reușit să dețină la începutul secolului al XX-lea aproximativ 25.000 ha de pământ de cultură și fâneață. Pe toate moșiile lui existau crescătorii de cai, vite, oi și porci organizate sub formă de ferme. Caii lui Vasile Stroescu erau renumiți în întreaga Rusie imperială, deoarece serveau cu succes cavaleriei ruse care îi achiziționa în număr mare. Oile dădeau brânzeturi, lână, dar și piei de astrahan vestite în toată lumea pentru frumusețea lor. Veniturile marelui filantrop obținute de pe moșii au crescut an de an în ritm rapid. Secretul acestor realizări remarcabile l-au reprezentat „obștile sătești”, cărora Vasile Stroescu le arenda moșiile în condiții extrem de avantajoase pentru ambele părți.¹⁸ Pe terenurile sale agricole se utilizau tehnologii avansate, asolamente, mașini și utilaje moderne. Toate acestea au dus la creșterea producției, eficientizarea întregii activități și, implicit, prosperitatea sătenilor, lucruri care constituiau o noutate pentru acea vreme.¹⁹ În Rusia se practica încă o agricultură extensivă cu mijloacele învechite. Exemplul său nu a fost, din păcate, urmat de alți mari proprietari. Vasile Stroescu a dovedit în felul acesta verticalitate și profesionalism. „A fost drept și cinstit cu țăranii care lucrau pe moșiile sale. Aspru cu leneșii, astfel l-a caracterizat cineva care l-a cunoscut, scria un biograf al său, bun și milostiv cu cei muncitori, casa lui era deschisă tuturor și oricine putea găsi sprijin și cuvânt potrivit la el.”²⁰ Din banii obținuți prin exploatarea moșiilor sale, Vasile

---

¹⁸ BNR, Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. Vasile Stroescu, pachet CCLXXIII, dosar 8, *passim*.

¹⁹ Gheorghe G. Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, în *loc. cit.*, pp. 203-204.

²⁰ Alexandru Ciulcu, *Din viața și activitatea lui Vasile Stroescu*, în „Viața Basarabiei”, Chișinău, IX, nr. 1, ianuarie 1940, p. 9.

Stroescu a construit în sate școli, biserici și spitale. Marele filantrop a devenit astfel ctitorul bisericilor din localitățile Sofricani, Zăicani, Pociumbăuți și Trinca, dar și a spitalelor din Trinca sau Brătușeni.²¹ A înființat în satul Brânzeni o școală de agricultură care să formeze cadre calificate în domeniul agronomic. A încercat să întemeieze și un liceu la Chișinău, făcând această propunere guvernatorului guberniei Basarabiei. Deși celebrul mecenat basarabean s-a angajat să construiască localul și să asigure din fondurile proprii întreținerea completă pentru elevi și profesori, punând însă condiția fundamentală ca procesul de învățământ să se facă în limba română, propunerea i-a fost refuzată.²²

Pătruns de cultură și liberalismul occidental la modă în epocă, de dorința sinceră de mai bine pentru provincia sa natală, Vasile Stroescu căuta printr-o gospodărire rațională și eficientă a resurselor materiale de care dispunea și printr-o participare activă la autocârmuirea locală să influențeze pozitiv soarta poporului din care făcea și el parte. Era unul dintre sprijinitorii expoziției agricole din Edineț, organizată de nepotul său Constantin Kazimir.²³

După moartea tatălui său, survenită în anul 1875, Vasile Stroescu a renunțat la funcția de judecător, care îi răpea mult timp, și s-a stabilit în satul Brânzeni din viitorul județ Bălți, unde se ocupa personal de administrarea moșiei, fiind ajutat de un țăran mai în vârstă, moș Ion Hrib. Acest lucru l-a făcut într-o manieră democratică iluministă. Spiritul său novator, democratic era într-o

---

²¹ Eugen Holban, *Figuri basarabene*, Paris, Ed. Căpriană, 1990, pp. 62-64; Mircea Păcuraru, *Basarabia. Aspecte din istoria bisericii și a neamului românesc*, Iași, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993, p. 103.

²² Vasile Harea, *op. cit.*, p. 52.

²³ Alexandru Ciulcu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 7-10.

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	5
Capitolul I	
Originea familiei. Cele dintâi donații	7
Capitolul II	
Vasile Stroescu și Transilvania (1910-1914)	25
Capitolul III	
Vasile Stroescu și Marea Unire a românilor din anul 1918	113
Capitolul IV	
Activitatea lui Vasile Stroescu după 1918.	
Ultimii ani ai vieții	221
<i>Bibliografie selectivă</i>	299